

LA DIVULGACIÓ DE L'ARQUITECTURA I L'URBANISME

Joan Vitòria i Codina (El globus vermell)

ANÀLISI

Des del final de la dictadura franquista fins als nostres dies, Barcelona s'ha posicionat com una ciutat de referència tant en el món del turisme com en el de l'arquitectura.

La manca d'interès, i d'inversió, per l'arquitectura i l'urbanisme que mostrava l'administració franquista va tenir com a conseqüència el naixement d'uns moviments veïnals molt implicats en la recuperació de l'espai públic com a espais bàsics per a l'esbarjo i les relacions socials dels habitants del barri.

La força i la claredat d'aquestes reivindicacions va donar impuls a l'actuació urbanística dels primers ajuntaments democràtics, destinada bàsicament, en una primera fase, a la recuperació de l'espai públic dels barris i, en una segona etapa, a la construcció d'infraestructures i equipaments públics, ja sota la gran empenta que va suposar l'organització dels Jocs Olímpics.

Aquesta política urbana, coneguda a posteriori com "Model Barcelona", van merèixer un reconeixement mundialment unànime i, alhora, va generar una gran empatia popular (una clara evidència en seria, per exemple, l'ampli suport social que van rebre els Jocs Olímpics).

Més recentment, però, les estratègies d'actuació urbana han estat més erràtiques, mancades d'una direcció clara i allunyades de les reclamacions populars.

Al mateix temps, l'arquitectura ha seguit un camí cada vegada més accentuat cap als projectes icònics, autoreferencials i impermeables a l'entorn més proper.

Tant un fet com l'altre han provocat un descontentament i una certa desafecció de la població barcelonina cap a la seva pròpia ciutat o, si més no, cap a alguns dels projectes urbanístics més emblemàtics duts a terme els últims anys (des de macro-actuacions com la del Fòrum-Diagonal Mar fins a intervencions de barri com la del popularment conegut com "Forat de la Vergonya").

Si, des del mateix punt de vista, analitzem la trajectòria del Col·legi d'Arquitectes veurem que també ha passat d'uns anys 60 i 70, durant els quals estava molt relacionat amb la societat i la cultura local i internacional del moment (tant feia d'altaveu de reivindicacions polítiques i socials com acollia accions artístiques de ressò), a l'actualitat, en què ha deixat completament de banda qualsevol política d'apropament a la societat (alguns exemples serien la supressió del Servei Educatiu d'Arquitectura, la del Servei d'Atenció al Ciutadà o que, des de fa temps, s'hagin deixat de fer exposicions que no siguin de temes estrictament relacionats amb l'arquitectura).

ACTUALITAT

Així doncs, comprovem com tant els estaments de decisió política com el col·lectiu d'arquitectes han anat perdent la proximitat i empatia que havien tingut antany amb la societat, mentre que aquesta, a mesura que paral·lelament ha anat augmentant el nivell cultural general, s'ha mostrat cada vegada més interessada en conèixer la ciutat en tots els seus aspectes (història, urbanisme, arquitectura,...).

Aquesta demanda creixent ha estat coberta, sobretot, pels nous centres culturals creats a la ciutat en les últimes dècades i, degut a la desvinculació dels arquitectes, la tasca ha estat dirigida per historiadors o gent provinent del món cultural o educatiu. Això implica que la majoria de les activitats ofertes estiguin més dirigides a explicar la ciutat des de punts de vista històrico-socials, que no pas l'urbanisme i l'arquitectura des d'una visió més tècnica i profunda.

Fixem-nos en quin tipus d'activitats divulgatives s'ofereixen actualment a Barcelona:

Activitats programades de forma regular:

- Tant el CCCB com diversos centres cívics programen amb regularitat itineraris urbans,
- La Fundació Miró ofereix visites arquitectòniques al seu edifici i tallers d'arquitectura per a nens i nenes,
- La Biblioteca Fort Pienc, especialitzada en arquitectura, programa constantment activitats divulgatives.

Activitats organitzades més puntualment:

- Anys commemoratius (actualment "Any Cerdà"), que programen exposicions, conferències, seminaris,...
- Arquinset (Setmana de l'Arquitectura), que pràcticament no ha arribat a traspasar l'àmbit gremial.

Projectes museogràfics interessants en marxa:

- El MUHBA (Museu d'Història de la Barcelona) està immers en un procés d'obertura de noves seus (Mercat del Born, Fàbrica Oliva Artés al Poblenou,...) que explicaran diferents moments de l'expansió urbana,
- el DHUB (Disseny Hub Barcelona) té previst adequar museogràficament un pis de la Casa Bloc,
- L'estat espanyol ha previst l'obertura del Museu de l'Urbanisme a Barcelona.

Algunes iniciatives destinades a augmentar el debat social sobre la ciutat:

- "i.de.a", el dubtós procés participatiu sobre la Diagonal engegat per l'Ajuntament de Barcelona,
- "Racons", concurs públic pel disseny de diversos racons públics de la ciutat, organitzat entre l'Ajuntament, el FAD i El Periódico.

A banda dels projectes públics o "oficials", aquests últims anys han nascut tot una sèrie d'iniciatives impulsades per col·lectius i associacions, ara sí!, d'arquitectes (Construint a la Sala, El globus vermell, Què és Arquitectura,...) que pretenen recuperar aquesta tasca divulgativa i la relació directa amb la societat mitjançant l'organització de múltiples i diverses activitats.

Observem, per tant, una oferta variada, però dispersa, mancada de coherència global i sense una estratègia comuna.

PROPOSTES

L'evolució de l'arquitectura va paral·lela als canvis socials i tecnològics i, per tant, l'arquitectura i l'urbanisme esdevenen un reflex de la societat de cada època. Allò construït ens parla del passat i del present i, mitjançant l'estudi de les ciutats i dels edificis, entenem l'evolució del pensament, les idees i la tècnica.

Per altra banda, és important tenir en compte que vivim permanentment en "arquitectures", espais concebuts per arquitectes per a determinades funcions (treballar, jugar, dormir, ...), i que una societat ben formada en aquest aspecte serà també més exigent respecte a les "arquitectures" on ha de viure. I això només pot beneficiar, alhora, tant al col·lectiu d'arquitectes com a la societat en general.

Per tant, i com a conclusió, seria important:

- trencar l'endogàmia del gremi i la distància d'aquest amb la societat, promovent la implicació d'arquitectes en la tasca divulgativa,

- renovar el discurs habitual a l'hora d'ensenyar la ciutat (centre històric, modernisme,...) i obrir-lo a la diversitat de la ciutat i l'arquitectura contemporànies (barris de nova creació, zones "no-turístiques", teixits urbans (barris) populars, arquitectura dels segles 20 i 21,...),
- elaborar programes o activitats lligats al currículum escolar per fomentar, des dels centres educatius, l'estudi i el coneixement de l'arquitectura, dels barris i de les ciutats entre els joves i adolescents,
- editar material divulgatiu (llibres, documentals, jocs,...), amè però rigorós, dirigit al gran públic (adult i infantil),
- organitzar esdeveniments o festivals que promoguin una aproximació lúdica i distesa del gran públic a l'arquitectura, com ho són, per exemple, l'Open House London (cap de setmana de jornada de portes obertes a centenars d'edificis de la ciutat, tant públics com privats, amb múltiples activitats lúdiques paral·leles) o la Nuit Blanche de París (esdeveniment nocturn anual, que gira entorn a projectes artístics d'il·luminació d'edificis, concebuts especialment per l'ocasió).

La creació del Museu de l'Urbanisme podria ser una bona oportunitat per completar-lo amb un Museu d'Arquitectura, el qual podria esdevenir el principal impulsor d'activitats entorn de l'arquitectura (exposicions, tallers, festivals, conferències, debats, visites guiades, itineraris urbans,...) i de la majoria de mesures que s'acaben de descriure.

De tota manera, i mentre no existeixi l'anhelat Museu de l'Arquitectura i l'Urbanisme, la ciutat té prou institucions (centres culturals com el CCCB, el MACBA o el DHUB, centres cívics, el COAC, el FAD,...) per poder recollir aquestes idees i, en col·laboració amb les associacions o col·lectius que també hi treballen, dur-les endavant.